

RENTZ MÁTYÁS

„Mezőtúron született 1963-ban. Törökszentmiklóson, a Bercsényi Miklós Gimnáziumban 1981-ben érettségizett, Szegeden és Jászberényben folytatott főiskolai tanulmányait nem fejezte be” – tudhatjuk meg a *Törökszentmiklósi ki kicsodából*, ahol a város büszkeségei kapnak helyet.

Az irodalmi tevékenység mellett egész más jellegű munkákból élt: a Szolnoki Gyermekvárosban volt nevelő, Tiszabón tanító, Fegyverneken művelődésház-igazgató, közművelődési felügyelő, bizományos, majd vállalkozó lett, autóértékesítő és gépkocsivezető.

Első találkozás a literatúrával *Sath Okh, A Sós-sziklák völgye*, amelyet hatévesen a szekrény alá bújva olvasott – amint erről beszámol egy önéletrajzi levelében. Mint minden kezdő művész, saját hangja megtalálása előtt ő is az általa nagynak tartott írók (Rimbaud, Weöres, valamint Esterházy és Richard Brautigan) hatása alatt próbálgatta szárnyait rövidprózáiban. 1984-ben az Élet és Irodalom című folyóiratnál próbálkozott kézírataival, de a megbeszélte időpontban Kardos G. György (a lap jeles munkatársa) Jugoszláviában volt, ezért első találkozásukra majd csak 1991-ben került sor. 1986 márciusában jelent meg első munkája a szegedi Harmadkor IV. hasábjain (*A toronyőr álma*), de mivel ezt a prózáját elküldte az Élet és Irodalomnak is, ahol ez év októberében meg is jelent, megszakadt a kapcsolata a szegedi lappal. Ebben az időben töltötte (az akkor még) kötelező sorkatonai szolgálatát. („Ekkora barom nem írhatta ezt a novellát!” – jelentette ki századparancsnoka a jászberényi laktanyában.)

1990-ben az eltávozó Kardos G. György után Székely János foglalkozott a kézírataival, s ettől kezdve folyamatosan jelennek meg publikációi az Élet és Irodalomban, a Mozgó Világban, a Hitelben és a Kalligramban, de vádak is érik: túl egyszerű, túl bonyolult, Esterházy-epigon. 1992–1998 között filmnovellákat írt, és az Agora Audiovizuális Tervek Műhelye 103 pályázó 150 műve közül hét másik munka mellett kidolgozásra alkalmasnak találta és megvásárolta *Csehülőjét*. 1994-ben *Kettős* címmel ikernovellája jelenik meg a Holmiban („a posztportugál, a posztcehszlovák megoldás” – nyilatkozik róla maga Rentz), ezt tekinti első jelentős eredményének a Mozgó

Világ titkos nívódíja mellett. Ugyancsak meghatározó eseménynek tartja, hogy 1994 júniusában először és mindeddig utoljára találkozott Závada Pállal „nem egészen baráti beszélgetésben”.

1995 novemberében, ahogy ő hívja, „első nulladik kötete”, a *Pisztrángfogás Magyarországon* a Kalligramnál jelent meg. A mű nem hozott sikert, így a csalódott alkotó megsemmisítette a példányokat (talán még a fegyverneki könyvtárban van néhány). A kötet megjelenéséről egy exkluzív, önéletrajzi levelében számolt be – önmagáról egyes szám harmadik személyben szólva –, ezt betű szerint, bár a helyszíre miatt bizonyos részleteket kihagyva közlöm:

[...] miután Rentz rendszeresen publikált, és a fiókjában hízni kezdett egy Megjelentek című dosszié, mint sok-sok kötetlen fiatal szerző, úgy vélte, itt az idő! KÖNYVE is legyen! Terrmészettessen, mint mind az afféle még gyermekszámba menő (túlfiatal) „írók” is mind, odavélt, hogy a Megjelentek-dossziéban vannak a jó írásai, és egyébként pedig a fiókban hevernek a nemtűljók, a kikupálnivalók... meg persze a méltánytalanul viszszaütöttök. Általában elmondhatjuk, hogy a novellái különösebb visszhang nélkül jöttek... mentek.

[...] történt, hogy Rentz élete első-és utolsó JAK-táborában [1994. június] borozgatás örvéen Grendel Lajos mellé sodródott. S csak úgy fél.idegenül elkezdtek beszélgetni. A Kalligram (powered by Grendel) folyóirat, igaz Korunk Osvátja közvetítésével, közölte már négy írását Rentznek. Az idegen régi bácskai anekdoták, a régi bácskai nemzetiségi együttélés (1922–1940) édeni emlékeinek felevenítése után elléggé ravasz módon és többek között rákérdezett Rentz-re. Grendel lelkesedést mutatott: Kötettel kecsegtet a fiú (och, hiszen csupán 31 éves volt a gyermek e korban, mikor Grecserna Krisztand még a költői vénája helyét nyomkorászta halovány könyökhajlatában...)

[...] aztán következett Rentz pozsonyi útja... Grendel mutatta a kiadó fekete sorozatát, melyben könnyűségek (de: Talamon Alfonz *Gályák Imbrium tengerén* című regénye is!) ismerős csajok, házibarátok (Győry Attila) szorgalmatos bődületei, etc, jelentek meg. Rentz szabad kezet kapott az összeállításban, hozzáadott s elvett [...]

A „kötet” már címválasztásában is hibázható. Értelmes ember azonnal, Rentz valamivel később, kb. öt év múlva jött rá, hogy mestere, Korunk Osvátja (más megközelítésben Szerb Antala...) nem

akart rosszat, amikor a „kötet” erőltetését szabotálta. Ez a cím az első zseneményé... de superintendens high-fejeknek ennyi már elég ahhoz, hogy le-brótingezezzenek az egészet sack und pack. [...] Sommája Rentz írásainak, hogy nehezen kategorizálhatóak. A nem minden ok nélkül berágott mestere hibázta is jónéhány novellája kifejejtését... főleg a hagyományos történetmondás szabályainak megfelelőbbeket. Koránosz Dalnok, a Valamilyen [Mozgó] Világ prózai szerkesztője páratlan népi posztmodernként tömörítette a tömöríteni lehetetlent... azt hiszem találóan. Berkes Erzsébet Rentz [egyik...] író alakját határozta meg: Jégkorongozó a ballet-ban.

Rentz első kötetét Grendel szerkesztette. Inkább meghagyván a szerző összeállítást, azonban pl az Elízium végét egyszerűen „lefelejtette” (természetesen ez a véééletlen éppen a marketing szempontok miatt legleg-rázósabb részt érintette). A könyvben 67 db súlyos, értelemzavaró elütés, „nyomdahiba” van. S amúgy is eklektikus. Az ám, viszont más novellák meg túl nehezek gyorsolvasással bevenni... Rentznek egyébként is végzetes mániája a szuper gyorsolvasás akadályozása archaizmusokkal, elsőfutamra kibogozhatatlan mondatszerkesztésekkel, „hiányzó” alanyokkal, ficamosnak látszó grammatikával, bődületes hétköznapiassággal... Ha mestere első „gyerekkori” regényére azt mondta, hogy zseniális, de nem jó, ennél a kötetkénél a zseniálist talán el is hagyhatjuk... [...]

Holott van benne úttörő, sőt, önmagában zseniális novella is... talán három...négy? (*Az őszről ... a Házibuli visszatér* [ez a szerző Pynchon-vonulatából], *A hajnal* [a magass poetica-i felütésből a hőttreálba zuhanó történet] főleg pedig *Az alabástrom kút* [...])

Azt hihetnénk, hogy egy szerző, aki feszt gülyeteg szemekkel csak az irodalmiélet hívságait hibázza, ÁM tekéletes (és végzett, lepapírozott) marketinges, mint a Grendellel való borozás mutatja, ügyes is (hozzátészem: végzetesen ügyetlen is...) föléri ésszel az axiómátikkuss igazságot, hogy: Ha Hollywood csinálja Hollywoodot, akkor bizonyos nagyság alatt nincsen [„Ki maga, egy Nádas, hogy itt levezleget nekünk?!”] Budapesten kívül élet, s a magyar irodalmiélet csinálja pedig a magyar irodalmat. [...]

[...] még bemutatója is volt a „kötetnek”. Az Írók Boltjában méghozzá! Találkozott ott Ihaj de Kardky-Karddal is, akivel végre tisztázhatta az affairt (a kettős közlés vádja... még 1986-ól)...

[...] azonban visszhangtalan maradt. Az Írók Boltján kívül csupán a Törökszentmiklós és Vidéke Áfész törökszentmiklósi könyv-

vesboltjában volt kapható. Bánatában maga a szerző is minden erőlködés nélkül eladott 100 (saját pénzén a kiadótól töredékáron vásárolt) példányt. Még így eladhatott volna 200-at... s némi erőlködéssel további 300-at... nullaÁFAkulcsos adószám birtokában pedig még 4-500 pld-t... De hát dilettáns az is, aki saját műve forgalmazásában tevékenyen részt vesz, pl előfizetői gyűjtőivel rohangász, mint ama bizonyos Kosztolányi Dezső avagy József Attila is. [...]

Összefoglalva: Rentz eme „kötetkékjét” író-nebulóknak valóban mutogatni lehetne: Egy mit-ne-hogy óra kereteiben.

1996–2000: hullámvölgy. Elkészült az *Elmeksz* című drámája, amely még nem jelent meg. (A cím az angol *almacks* szó fonetikus leírása. Ez a 19. században, Londonban aláírás útján rendezett zártkörű táncmulatságokat jelöli, ahol a társadalom legtehetősebb tagjai, és a királyi család vett részt). Ugyanekkor írta meg a *Sajátidő (maimarketing)* című kisregény kéziratát, amit 2001-ben adott ki a Fiatal Írók Szövetsége.

A cím értelmezését a kezünkbe adja a mű már az első fejezetben:

Igénye van a sajátidő színvonalas kitöltésére, jet-sky, a tónak nevezett mocsárvilág halszagú csatornáit csónakkal járni, iszapba térdig, vízbe derékig merülni, egy szigeten táborozni a nővel, biztonságosan és óvszer nélkül szeretkezni vele, akit régen és igazán szeret, nyársat vagy verset farigcsálni el: mindehhez a sajátidejéből kell adnia a javát. [...] A sajátidő színvonalasabb eltöltéséhez, a fölötte való rendelkezés mértékének növeléséhez pénz kell. Nincs szebb, mint fizetett időben a jövőendő sajátidőért dolgozni.

Ez a regény is magán hordozza Rentz írásművészetének már említett jegyeit, valamint a (hazánkban Esterházy Péter nevével fémjelzett) posztmodern irodalom iskolapéldáit. Nyelvezetére jellemző a grammatikai nehezen érthetőség (vagy nem érthetőség), a különböző nyelvi rétegek keverése, a tájszavak használata (amelyet a hozzá hasonlóan alföldi származású portréíró sem mindig ért meg, de ez egyáltalán nem nehezíti meg a szereplők egymás közti kommunikációját, hisz' itt egy utcalány is felismeri a tájszólásokat). Találón nevezi a *Pisztrángfogás Magyarországon* ismertetője ezt „montázstechnikának” és „nyelvi játékoságnak”. Stílusában legfeltűnőbbek mégis a „kiradírozott szavak”, a félbehagyott mondatok és kihagyott sorok. „Egy töredéket megfogni egészen s nem kiegészíteni!” – fogalmazza

Rentz Máttyás

meg a regényben, amelyben a szerzői hang már a kezdésben kiszól a cselekményből, a vers („az egyetem rabsága”) és a próza („a földút kerékvágásokkal”) műfaji kérdéseinek taglalásával, de valójában az egész mű lebeg a történetmesélés és a társadalmi problémák a leleplezése, feltárása és felmutatása között.

A konkrét referenciális utalásokon túl Rentznel feltűnően zsúfolt a kontextuális háló, megszámlálhatatlanok (így néhol öncélúnak is tűnnek) az utalások irodalmi alakokra, elődökre, de hasonlóképpen a többi művészeti ág képviselői is szerepelnek utalásai közt. Mintha egy értelmiségi ki-mit-tud felmérő részesei lennénk, amikor megpróbáljuk felfejteni az összes előkerülő nevet vagy stílusbeli összeérzést.

P. Nagy István kísérletet tett erre az Eső című folyóiratban (V. évfolyam, 3. szám): „Ja, és azok a bizonyos allúziók, utalások, »inter-textuális elemek«... Nos, a Szerző a regényében (előfordulásuk sorrendjében, a teljesség igénye nélkül) Wordsworth, Proust, Sukenick, Cortazar, Sztravinszkij, Arany, Kosztolányi, Hajnóczy Péter, Moldova György, Petőfi, Kossuth, Móricz, Kundera, Konrad György, Bréhm Alfréd, Borghes, Esterházy Péter, Salinger, Garaczi László, Szijj Ferenc, Berkes Erzsébet, Pynchont, Sántha Ferenc, Kardos G. György, Zay Ferenc, Háy János, Térey János, Kemény István, Hazai Attila, Csehov, Krasznahorkai, Kafka, Hamvas Béla, Mészöly, Darvasi László, Haklik Norbert, Márton László, Csokonai, Kulcsár

Szabó Ernő, Tersánszky, József Attila, Szondi Lipót, Lakatos, Ladányi, Tolsztoj, Szabó Dezső, Rudolf Steiner, Gombrowicz, Mrozek, Hemingway nevét említi vagy utal rájuk.

Jegyzetemben szó szerint vagy torzított formában Balázs Attila-, Bálint Péter-, Esterházy Péter-, Haklik Norbert- (szia, Norbi, okvetlenül hívj föl!), Italo Calvino-, Juhász Erzsébet-, k szonja-, Milan Kundera-, Petri György-, Rentz Mátyás-, Schein Gábor-, Sziveri János- és Thimár Attila-idézetek vannak.”

A történet valójában nem ad semmilyen biztonságérzetet, felnőttként kezel, teljesen elengedi az olvasó kezét, gyakran azt sem tudni biztosan, mi a helyszín, az idő, és ki a cselekvő (egy történet megértésének alapvető feltétele). A táj és a környezet úgy tárul elénk, mint egy svenkelésnek nevezett a kameramozgással felvett jelenet, körbenéz, majd megáll a szereplőn, és a cselekményt mutatja. Természetesen búcsút mondhatunk a hagyományos, lineáris vagy egyáltalán követhető elbeszélésnek („szomorú ezredfordulós tapasztaltunk, hogy már nincsenek szabályos történeteink, csak tojásdad alakúak, és azok is cukorsüvegként porladnak” – állapítja meg a kötettel kapcsolatban P. Nagy fent idézett cikkében). Valamint a különböző számú és személyű elbeszélő megszólaltatásával a narrátor pozícióját bizonytalanítja el a szerző. A lassan körvonalazódó zaklatott, szerteágazó cselekménybe, egy-egy névbe, helyrajzba tudunk belekapaszkodni, s ezek segítségével laza kapcsolatot fedezhetünk fel a helyzet- és izgalmas jellemrajzokból kibomló, a világról szóló filozofikus eszmefuttatások (mint például honnan van egy gépnek lelke), nehezen követhető asszociációs burjánzások („Négyajtós az Astra, tehát sedan, a sedani vérmező, betéti társasága van, mint mindenkinek, nulla áfakulcsos adószáma”), lírikus betétek és útirajz-hangulatú beszámolók közt. Ezért mégis érezhetünk egyfajta szerveződést a részek, a félbehagyott és elveszett szálak között. A legnépszerűbb ezek közül Dzsúlió és bandája, ahol a kisebbségi témák iránti feszültségről szól. Bámulatós hűséggel ragadja meg e világ hangulatát, az alakokat, és csodálatos a nyelviséget.

De ugyanilyen mélységeket enged a többi felvillanó szereplő is: bár az alkotó nem hagy nekik nagy játékteret (sokszor még nevet sem kapnak), mégis kibomlanak, minden szavuk (a szó milyensége fontos szervező elem), minden mozdulatuk elárulja őket.

A környezet és a regényt belengő hangulat pesszimista. Bűnözés, korrupciók, csalások és összeesküvések, kellemetlen szituációk, amelyeket csak mélyebbre húz a naturalista és közönséges megfogalmazás

(„Tele van már a faszom Aronsonnal, jelenti ki a kosaras alkatú lány, miniszoknyájának hátsó bevágása végbélnyílásáig ér”). Az életidegen, (néhol kissé kamaszos) világgyűlöletet idéző részek és a tehetséges s tiszta valóságmegragadások váltakoznak egymással. Egymás mellé kerül a dolgok mögé látó és ezzel kérkedő narráció (többek közt az ügynökök aljas és kétszínű világának bemutatása) és egyfajta ártatlan naivitás (hány apuka könnyebbülne meg, ha kamasz lányuk mozgásán látszódná, hogy szűz).

Rentz életútját ismerve az ügynökök, sofőrök és az irodalommal való ambivalens kapcsolat („szípagva mutogatja itt nekem a novelláját, hogy azok, akiknek az ítélete az ön számára mindenekfeletti, leértéktelenezve dobták vissza, egyébként szerintem sem az”), valamint a kisebbségek (mint említettem, nevelő volt) részletes, elgondolkodtató és pontos bemutatásakor elkerülhetetlen azt feltételezni, hogy valóban az „egyed szám harmadik személybe írt én”-nel van dolgunk. Rentz közvetlenül merített saját életéből, környezetéből.

A *Sajátidő* már sikeresen hívta fel a szerzőre az irodalmi élet figyelmét, 2003-ban bekerült a *Körkép* című válogatásba. Folytatta a munkát, megírta *Arczképek* című arcképsorozatát, és egy novellafolyamot. Harmadik, eddig még kiadatlan, *Föld, avagy a magyarországi termelőségvetkezetek (rövid) történeteiből* című regénye a 20. század második felének vidéki vetületét mutatja be. E műnek nyomdakész változatát Závada Pál szerkesztette meg, egyik részletét *Diogyenesnek cselekedetei* címmel a Prae közölte 2005-ben.

Rentz Mátyás alkotásaiban formailag a posztmodern és a dekonstruktivizmus divatossá váló eklektikus stílusához közelít. Innen eredeztethető az is, hogy bár gyakran szinte szociológusi pontossággal dolgozik, leginkább az egyén, az egyéniség kap hangsúlyt. Nagyobb gondot fordít egy-egy részlet kiszínezésére vagy egy beteges élethelyzet meghökkentő ábrázolására, mint arra, hogy a mű egy egésszé álljon össze. Néhány novellája kivételével fő témája a modern és az archaikus vidékkel azonosított létformák közti szakadék, illetve ennek a szakadéknak a lehetséges áthidalása. Műveiben izgalmas és megdöbbentő világ tárul elénk, és ha elfogadjuk azt a nem véletlenül közkedvelt felfogást, mely szerint az irodalom arra szolgál, hogy olyan helyzeteket tapasztal-hassunk meg, melyekre saját életünkben nincs lehetőségünk, Rentz Mátyás alkotásai olyan utazások, melyeket megéri megtenni.